

ilim dalı : mim

madde : Genel Bani : Külliyesi

A. Br. : c. , s.

B. L. : c. V , s. 2743

F. A. : c. , s.

M. L. : c. IV , s. 269-270

T. A. : c. XI , s. 62

28 AGUSTOS 1991

on Konstantinopol, "Ayasofya Müzesi Yıllık", s. 75-83 (Türkçe ve Almanca).

Yücel, *Le Grand Palais - Musée des Mosquées* İstanbul 1988 (Mozaiklerin renkli resim albümü).

Restitüsyon denemeleri :

İstanbul'da adları geçen kitap ve makalelerin büyük kısmı İstanbul'da bulunmaktadır. Bunların başlıcaları: Montucci, Paspatis, F. von Reber, Eberhard ve Miranda'nın eserlerinde bulunmaktadır. İstanbul'da başka çizimler de vardır :

Montucci, *Monuments antiques - Publications de la Revue de France*.

Prost, şu eserde : Académie d'Architecture, *Revue de Henri Prost, Architecture et urbanisme*, 1920, s. 15 (Büyüksaray'ın plan ve restitüsyon), (Büyüksaray'ın ekolojik park planı).

AKBABA Dergisi - (1935)
S. EYİCE'nin Arşivinden

Bugün, Mimar Sinan'ın mezarı başında ihtifal yapılacak. ....

Sinan'ın ruhu :
-Senede bir defa seni rahatsız ediyorlar
amma, kusura bakma dostum !.....

VIII. Kıyıda ki surlar ve limanlar :

A. van Millingen, *Byzantine Constantinople, The Walls of the City and adjoining historical Sites*, London 1899.

Feridun Dirimtekin, *Fetihden önce Marmara surları*, İstanbul 1953.

R. Janin, *Les ports de Constantinople sur la Propontide*, "Byzantion", XX (1950), s. 73-79.

IX. Bulgaristan'daki Pliska sarayı ile benzerlik :

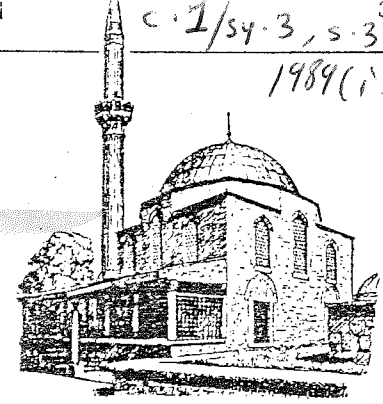
K. Mijatev, *Der Grosse Palast in Pliska und die Magnaura von Konstantinopol*, "Bulletin de l'Institut Archéologique Bulgare", X (1936), s. 136-144.

X. Büyüksaray mozaikğine benzeyen Hint halısı :

W. Bode - E. Kühnel, *Vorderasiatische Knüpfteppiche*, 3. baskı Leipzig 1922, res. 50, 51 (dördüncü baskı, Braunschweig 1955).

13 MAYIS 1991

ÇİNİLİ CAMİ VE KÜLLİYESİ

GÜLCİN EROL
Sanat Tarihçisi

İstanbul'un sahip olduğu tarihi zenginlikler sayıca çok fazladır. Bu zenginlikler arasında Türk yapıları hiç şüphesiz çok önemli bir yer tutmaktadır. Bu önemli yer içinde çinileri ve yerleşim planı itibari ile de önemli bir yer tutan Çinili Camii, 1640 yılının güzelliğini de beraberinde getirmiştir.

Kösem Valide Sultan'ın vakfi olan camii, Üsküdar-Nuhkuyusu, Çinili Mescid sokağında aynı avlu içinde şadırvan, medrese, sebil ile birlikte inşa edilmiştir. Cami avlusunun kuzey kapısı üzerinde yer alan yazıtta caminin yapıldığı tarihi ve amacı, yapıranın kimliği, külliyeinin kapsamı açıkça belirtilmiştir. (1) Fevzi'nin (2) yazdığı kitabe metni şöyledir.

Mâder-i Sultân İbrahim Hân,
Hazret-i Sultân Ekrem Vâlide.
Bu binâ-ı hakkı yaptığın hayr için,
T a ola bey-i ibadet âbide.
Dâvet ola beş vakitte rahmete,
Menzil ola abide ve zahide.
Yaptı Mektep, çeşme, hamam-ü sebil,
Kim ona Hak lütf hem ihsan ece.
Ehli hayr bunda taat eden,
Dahil et yarab cihan-ı halide.
Fevziya lafzen ve manen tarihi
Oldu bin ellide hayrül valide. H.1050/1640

Diktörtgen planlı bir platform üzerinde oturan Çinili camii, tek kubbeyle örtülen kapalı kısım, onu kible yönü hariç üç kenarı boyunca çevreleyen ahşap çanlı bir son cemaat yerinden oluşmaktadır.

Son cemaat yerine kuzey ve batıdan merdivenlerle çıkılır. Dokuz basamaklı esas giriş cümle kapısı ile aynı eksen üzerindedir. Beşinci basamakta iki mermer baklavali sütun ahşap sacağı taşıyıcı üç taraftan son cemaat yerini kuşatan sütunların hepsi baklavali ve başlıklı olup mermerden yapılmıştır. Sütunların araları demir parmaklıklarla kapatılmak suretiyle burada da ikinci bir mekan tesiri yaratılmak istenmiştir. Üsküdar, Mihrimah ve Atik Valide Camilerinde olduğu gibi). Camii dış görünüşü itibari ile basit kare bir alt yapı üzerine on köşeli bir kasnak ve yüksekçe bir kubbe ile örtülür. Kubbe sağdır. Monotonluğu gidermek için duvarların üst kısımlarına ortada ince ve uzun yanlarda ise daha alçak ve geniş üçer tane sivri kemerli pencere açılmıştır. Tuğla kemer örgüleri ve yuvarlak şebekeli alca kafesleri ile pencereler caminin bütününe uyum sağlayacak bir tezyinata sahiptir.

Duvar örgüsünde, küçük kesme taş ve aralarda kalın, yassı tuğlaların kullanılması caminin dış yüzüne kırmızı-beyaz renkli dekoratif bir görüntü kazandırmıştır. Giriş kapısı üstünde Hâmmet'in (3) üç beyitlik kitabesi mevcuttur.

"Hemise hazreti valâ cenabı valide sultan Hulus üzre livechillah hayrat etmedir şanı. Yapup bu cami ana nice emlak vakfetti Muvaffak etti hayrata anı tevfiği rabbani Tamam olunca dedi "Himmeta" tarihini hafif Bu cami de olan taat ola makbulüsübhani, H.1050/1640

Cami boyutları 9,12x9,16 m'dir. Kare şeklinde ufak bir yapı olmasına karşın zengin çini süslemesi ile Üsküdar Camileri arasında dikkati çeker. Planı ile basit ve sade görünüştür. Kare bir alt yapı üzerine on köşeli bir kasnak ve bunun üzerine yükselen kubbeden oluşmaktadır. Kubbe geçiş pandantiflerle sağlanır.

Muhtemelen Valide Kösem Sultan'ın isteğiyle (4) giriş yönüne kadınlar kısmı yapılmıştır. Mihrap yanında pencere önüne yerleştirilen mermer minber itinalı bir ışıklık gösterir. Ancak camiiye göre büyük ölçüde yapılmıştır. Kubbe ve pandantifler kalem işleri ile bezlenmiştir. 1938 yılı onarımında kalem işleri tamamiyle temizlenmiş pencerelere alçı çerçeveler geçirilerek renkli camlarla süslenmiştir. (5) Yapıda, Çini, Mermer, ahşap süsleme dikkati çeker.

Caminin son cemaat yeri ve harem kısmı zeminden başlayarak belirli bir yüksekliğe kadar Kütahya Çinileri ile kaplanmıştır. XVII. yüzyılda inşa edilen bu camide kullanılan çiniler, Türk-Çini sanatının son örneklerini oluşturur. Sıralı tekniği ile yapılmışlardır. Levhalarla görülen motifler naturalist ve stilize iki çeşittir. (6) Naturalist olanlar: Nar çiçekleri, karanfil, lüle, bahar çiçekleri, şakayıklar, sümbüller.

Stilize olanlar Palmet, rumi, hatayi ve bulut motifleridir. Renkler, beyaz zemin üzerine donuk mavimsi-yeşil, koyu mavimsi. Daha az olarak kahverengiyeye benzer kiremit kırmızısı, bordürlerde kobalt üstüne beyaz kullanılmıştır.

Minber külahının tamamen çinilerle kaplı olması ilginç ve az rastlanılan bir çalışmadır. Aynı Kadırga Sokulu Camii'nin minber külahında görülür. Ancak buradaki çinilerin motifleri farklılık gösterir. (7) Cami içinde çini kitabeler nesih yazıyla mavi zemin üzerine yazılmıştır. İkışerden altı pencere üzerindeki alınlıklar, mihrap içinde ve cami içini dolaşan yazı frizi nesih yazılı nadide parçalarıdır. (8)

Cami içinde minber, avluda şadırvan ve sebil ile son cemaat yerindeki sütunlar mermer ışıklık için iyi birer örneklerdir. Şadırvan ve sebil geometrik düzende yapılmış klasik süslemeleriyle birbirine benzerlik gösterir. Sütun başlıkları baklava şeklinde olup mermerden yapılmıştır.

Caminin giriş kapısı ahşap kakma olarak yapılmış, orijinal kanatlara sahiptir. Müezzin mahfilinin tavanı-vaaz kürsüsü geometrik düzende ahşap ışıklık örnekleridir. Kadınlar kısmının ahşaptan yapılmasına karşın dikkat çekici bir özelliği yoktur.